

als in dienst zijnde soldaten volgden ze den veldheer die hen aan zich verbonden had.

Zoo ging het toe in Absalom's dagen, maar men beelde zich daarom niet in, dat het in later jaren veel preciezer toeging. Ook in onze oorlog met Spanje is soldaat na soldaat voor ons in 't vuur getreden, zonder dat er ook maar sprake van was, dat elk soldaat, die meestreed, persoonlijk tegen Spanje zou gekozen hebben, en voor onze heilige zaak het oorlogspijl zou hebben opgenomen. Eerst in de vorige eeuw kon men zeggen, dat de soldaat zelf koos voor wien hij strijden zou, en uit eigen overtuiging zich aansloot bij den veldheer dien hij dienden zou. Maar zelfs in die latere dagen bleef er nog in tal van streken een onnatuurlijke militaire gebondenheid voortbestaan, die eerst in deze eeuw genoegzaam losweekte. Voorheen gaf een soldaat er o, zoo weinig om, voor wien hij streed. Hij had zich eenmaal, vrij of gedwongen, in den dienst begeven, en nu vroeg hij niet verder. Hij trok mee op. Hij vocht met de overige troepen dapper mee. Het raakpunt daarentegen, dat uit zou maken, waar zijn hart voor koos, bleef nog maar al te vaak in 't onzekere zweven. Men ging dan in dienst, men liet zich wapenen, men trok mee op, en zoo vocht men dan zoo dapper als 't kon mede, om zijn veldheer te dienen, trouw aan zijn legercommandant te betoonen, en waar 't op strijden aankwam, door niets sparende dapperheid voor de overwinning te strijden.

Zoals er in vs. 11 staat, bleef het maar al te lange jaren: De krijgers gingen in hun eenvoudigheid, want ze wisten van geen zaak.

Thans mag geloofd, dat hierin een radicale wijziging is gekomen. Waar ook de krijg uitbrekt en het zwaard getrokken moet worden, de soldaat denkt thans zelf mee, leeft mee in wat er gaande is, en hij weigert thans ten slotte zijn hulpe en bijstand, bijaldien de zaak, waarvoor men wil dat hij zal optreden, hem niet persoonlijk toesprekt. Op een manier zoals dat voorheen volstrekt ongekend was, kiest thans almeer elke soldaat te land en elke varesman ter zee voor zich zelf uit, welke houding hij zal moeten aannemen, en bij welke groep of partij hij zich zal moeten aansluiten. Voor de dienstregeling heeft dit uiteraard een bijna onoverkomelijke bedenking, met name wanneer van de macht ter zee sprake is, maar toch moet erkend, dat de waarheid der onderlinge verhoudingen er bij wint, en dat de eerlijke zin in den krijg er eere door ontvangt. Natuurlijk kan en mag dit niet tot in details afdalen, en mag er nooit sprake van zijn om andere doeleinden en geheel andere belangen de beslissing te laten geven. Wat men thans zoo alzijdig bespeurt, dat de sympathieën in den oorlog niet door een hooger begijfel bepaald worden, maar schier eeniglijk beheerscht worden door het persoonlijk geldelijk belang van den matroos of soldaat, is een onteerende positie. Wat in den oorlog steeds den hovenoot moet behouden, is het hoog en heilig belang waarvoor het vaderlandsche leger of de vaderlandsche vloot den strijd aanbindt. Doch even sterk en bestial als op deze eerlijkheid in de generale beslissing, even vrij moet tot van allen kant en in alle rangen het corps dat in den kamp zijn leven waagt, zelf een eigen keuze doen, weten waarvoor 't optrekt, en het klaarlijk uitspreken, waarvoor 't zijn leven waagt. Van dat vroegere gaan zijne eenvoudigheid mag geen sprake meer zijn. Breekt er oorlog uit, en is het niet langer te keeren, dan moet elk groep een oorlog klaarlijk inleven in wat de heilige zaak is, waar zijn leven voor zal gewaagd worden. Wie zijn leven ten beste zal geven, moet zelf persoonlijk weten waar hij straks allicht voor vallen kan. De onbedenkenheid moet voor goed een einde nemen. Gelijk in Absalom's dagen niemand met Absalom had moeten optrekken, tenzij hij persoonlijk het pleit van Absalom tot het zijne maakte, zoo moet in deze jonge tijden niemand 't zwaard aangorden, of 't moet voor een zaak zijn, waarin zijn eigen hart leeft. Dat hier in 't kleine, in 't bijzondere verschil van inzicht kan intreden, spreekt van zelf. Verschil van inzicht zal er steeds blijven. Maar 't stelsel van voorheen moet voorgoed in de vergetelheid worden neergedrukt. Als er strijd uitbreekt, en de man des volks zijn leven heeft te wagen, moet zijn eigen levensovertuiging meespreken in den strijd die door zijn volk wordt aangebonden. Dezen heiligen regel schendt men, zoo de matroos of soldaat zijn keuze bepalen laat door wat hem geldelijk kan bevoordeelen. Als 't in den oorlog om 't kostelijk leven van den krijgsmann gaat, moet een hooger, een heiliger belang den toon en de beslissing bepalen. Moet scherp worden gewaakt, dat men, om 't aloude kwaad te smoren, niet een nog erger kwaad inhaalt. Wie optrekt ten oorlog, moet in zijn hart de heilige zaak mee doorleven, waar heel zijn volk voor optrekt. Het stofelijke egoïsme moet ten onder gehouden, en de eere van het land of de eere van vloot en leger moet doordringen en den toestand beheerschen.

Dr. A. K.

Amsterdam, 1 Oct. 1920.

De Generale Synode onzer Gereformeerde Kerken, die in de Augustus en Septembermaand te Leeuwarden gehouden werd, heeft op uitnemende wijze zich van haar ernstige en moeilijke taak gekweten. Ze stond voor tal van hoogst belangrijke vraagstukken, die door verschillende particuliere Synodes op haar agendum waren gebracht. En al heeft deze Synode al deze vraagstukken niet terstond opgelost, — wat ook niemand van haar verwachtte, — zij heeft door hare beslissingen den weg gebaad om tot den noodigen uitbouw en ombouw te komen van onze Belijdenis, Liturgie en Catechismus. In dat opzicht zal de Synode van Leeuwarden in de historie onzer Kerken als een der belangrijkste geboekt worden. Het verwijt, dat onze Kerken in het slop van het conservatisme dood waren gelopen, zal na deze Synode wel door niemand meer kunnen gemaakt worden. Er is gebleken, dat in onze Kerken nog een krachtige geest woont, die de ernstige roeping der tijden verstaat.

Niet minder geeft het oorzaak tot dank, dat de besluiten der Synode schier altoos met zoo groote eenparigheid genomen zijn. Er was op deze Synode geen oogenblik het gevoel van een pijnlijke spanning, om-

dat er twee groepen tegenover elkander stonden. Er heerschte onder de broeders, die hier als afgevaardigden der Kerken waren saamgekomen, de meest broederlijke toon. Van het verschil van richting uit vroegere herkomst geboren, viel op deze Synode schijn noch schaduw meer te bespeuren. Er was de meest hartelijke samenwerking om tot heil der Kerken en tot eere Gods te arbeiden. En de eenparigheid, waarmee de Synode hare beslissingen nam, heeft aan hare besluiten groote zedelijke kracht verleend.

Natuurlijk wil dit daarom niet zeggen, dat er geen verschil van meening was. In de publieke discussie is dat minder uitgekomen, en daardoor kreeg het wel eens den schijn, alsof de belangrijke besluiten die deze Synode nam, zonder barenweeën geboren zijn. Maar dit was niet meer dan schijn. In de Commissies, die den arbeid der Synode hadden voor te bereiden, bleek dit wel anders. Maar het gelukte ten slotte in de voorstellen, die ter Synode werden ingediend, zoo het juiste standpunt te treffen, dat men aan weerszijden zich daarbij kon neerleggen. En zoo kon het resultaat bereikt worden, dat er van overstemming geen sprake was, maar dat de Synode haar besluiten met aller instemming nemen kon.

De dank voor dezen goeden afloop der Synode komt zeker in de eerste plaats toe aan het moderamen, dat de actie der Synode leidde. De van der Munnik, die als oudste Dienaar des Woords van Leeuwarden de Synode opende, viel de eer te beurt, dat de Synode hem tot haar praeses koos, en de wijze waarop hij zijn taak vervulde heeft wel getoond, hoe de keuze der Synode ten volle gerechtsvaardig was. Trots het klimmen zijner jaren hanteerde hij onvermoeid en altoos even vaardig den hamer. Met vaste hand, maar die toch nooit te zwaar op de vergadering drukte, leidde hij de beraadslagingen. Zijn woord kon titelen van vroolijke scherts, maar hij wist ook, wanneer het gewicht der zaak dit eischte, tonen van dieper ernst aan te slaan. Vooral de wijze waarop hij de zitting der Synode leidde, waarin de uitspraak over Ds. Netelenbos viel, was uitnemend en maakte diepen indruk. De warme hulde aan het einde der Synodale zitting den praeses gebracht, was wel verdiend.

Niet minder gelukkig was de keuze der Synode in de andere leden van het moderamen. De Geus en Dr. Keizer hebben door de nauwkeurigheid, waarmee zij de actie der Synode optekenden, zoozeer het vertrouwen der Synode gewonnen, dat het niemand verwonderde, dat de taak van het scribaat ook nu weer hun werd opgedragen. En de toevoeging van Dr. de Moor, die man in alle kerkelijke zaken zoo wel ervaren, als assessor aan den praeses, gaf dezen een vertrouwbaars raadsman aan zijn zijde. Van diens onvermoeibare werkkraft bleek, waar hij behalve het assessorat nog de taak op zich nam om als voorzitter leiding te geven aan de Commissie, die over de zoo belangrijke vraagstukken van de herziening van Belijdenis, Catechismus, Liturgie en de tuchtaak van Ds. Netelenbos de Synode van advies had te dienen; een taak, waarvan hij zich naar aller oordeel op uitnemende wijze heeft gekweten.

Onder de leiding van het moderamen is op deze Synode hard gewerkt. Alleen daardoor was het mogelijk het lijvige agendum in drie weken af te doen. Die arbeid schuilt meest weg in de Commissievergaderingen, maar verdient daarom niet minder waardeering. Wanneer de leden der Synode, die den geheelen dag de zittingen der Synode moesten bijwonen en met aandacht de voorstellen moesten volgen, waarover hun beslissing gevraagd wordt, elken avond saam moeten komen in comité om den arbeid der Synode voor te bereiden, en de rapporteurs dan, vaak nog tot diep in den nacht, de rapporten moesten opstellen, dan wordt daarmede wel zeer veel van hun arbeidskracht geleverd. Een achturigen arbeidsdag hebben onze Synodes nog niet ingevoerd. Maar al eischt zulk een Synodale arbeid meer dan gewone inspanning van haar leden, niet het minst van de praes-adviseerende leden, toch heeft dit aan de goede stemming geen oogenblik afbreuk gedaan. Er was bereidwilligheid om dezen arbeid in den dienst der Kerken te verrichten. De arbeidsschuwheid, waarover men elders klaagt, bestaat op onze Synodes nog niet. Een woord van bijzondere dank mag dan ook wel gewijd worden aan de rapporteurs, die door hun weloverwogen rapporten de Synode van zoo grooten dienst zijn geweest.

Het is dan ook wel te betreuren, dat van dezen arbeid ter Synode verriicht, zoo weinig ter kennis onzer Kerken komt. Het kort verslag aan de pers verstrekt, geeft alleen de conclusies door de Synode aangenomen, maar niet de uiteenzetting van de gronden, waarop die conclusies rusten. En wel worden de rapporten later in de Acta opgenomen, maar het duurt maanden voordat deze Acta in het licht verschijnen, en niet alleen dat deze quaesties dan veel van hare actualiteit verloren hebben, maar wie geeft zich de moeite zulk een lijvig boekdeel met al deze rapporten door te lezen? De kerkeraden, die de acta ontvingen, bergen ze gewoonlijk weg in hun kerkelijke archieven. En de pers bepaalt zich tot een vriendelijke aankondiging van het verschijnen der acta, maar gaat op den inhoud niet verder in.

Toch zoo het tot voorlichting van de publieke opinie wel wenschelijk wezen, datter stond na de Synode niet alleen de besluiten, maar enkele ook der gewichtigste rapporten in de pers publiek werden gemaakt. Neem om slechts een voorbeeld te noemen de beslissing der Synode in zake de bekende tucht-quaestie van Ds. Netelenbos. De conclusie, door de Synode in deze

zaak genomen, zijn bekend gemaakt, maar deze conclusies zijn zoo uiterst sober gesteld, dat daaruit volstrekt niet blijkt, op welke punten Ds. Netelenbos van de Belijdenis der Kerken afwijkt. Natuurlijk zal het uitgebreide rapport, waarin deze zaak en kerkrechtelijke en dogmatische wordt behandeld, later geheel in de Acta worden opgenomen. Maar de publicatie van dit rapport zal zeker op deze wijze niet plaatsvinden vóór het Nieuwe jaar. En intusschen zal men doorgaan, zoals nu reeds van zich noemende „Gereformeerde zijde" geschied is, om in de *Nieuwe Rotterdamse Courant* met allerlei onware voorstellingen het publiek te misleiden. Ware het daarom niet beter geweest, althans het tweede deel van dit rapport, waarin het dogmatische gedeelte behandeld werd, publiek te maken? Ieder had dan kunnen zien, waarin de afwijking van Ds. Netelenbos bestond, en dit zou ook in onze eigen Kerken elken twijfel hebben kunnen wegnemen aan de juistheid van de beslissing der Synode. Thans heeft de later vier spel.

Op de belangrijkste besluiten, die de Synode genomen heeft, komen we later terug. Het was ons thans alleen te doen om den algemeenen indruk weer te geven, dien deze Synode gemaakt heeft. En dan kan niet anders gezegd worden, dan dat deze indruk uitnemend is geweest. Met behoedzaamheid en voorzichtigheid is de Synode zeker te werk gegaan. Ze heeft zich niet laten meeveren door een zucht om alles te vernieuwen. Maar ze heeft door hare besluiten inzake den uitbouw der belijdenis, inzake een nieuw kerkelijk leerboek voor de catechisatie, inzake de herziening onzer liturgie en inzake de uitbreiding van het kerkelijk gezang getoond, dat zij bereid was den weg te ontsluiten voor noodige verbetering en uitbreiding van ons kerkelijk belijden en kerkelijk leven. De volgende Synode, die over al deze vraagstukken een definitieve beslissing zal hebben te nemen, zal voor nog gewichtiger taak komen te staan. Maar aan de Leeuwarder Synode zal de eer toekomen, dat zij het besluit tot dezen uitbouw nam en het bestek opmaakte, waarnaar deze uitbouw geschieden zou.

De beslissing inzake Ds. Netelenbos.

Wat de beslissing betreft, die de Synode inzake Ds. Netelenbos nam, mogen we reeds thans ons een enkele opmerking veroorloven.

Tweeërlei was bij deze zaak aan de orde. Vooreerst of de kerkelijke procedure, die tegen Ds. Netelenbos gevolgd was, aan den eisch van het recht voldeed.

En in de tweede plaats of de eigenaardige opvattingen, die Ds. Netelenbos verkondigde, al dan niet in strijd waren met de belijdenis onzer Kerken.

Wat de eerste vraag betreft heeft de Generale Synode Ds. Netelenbos met zijn klacht ten deele in het gelijk gesteld. Vooral wanneer later het zeer uitvoerige rapport het licht zal zien, dat Prof. Aalders over deze kerkrechtelijke quaestie heeft ingediend op de Synode, en met de conclusies waarvan de Synode zich vereenigd heeft, zal wel blijken, hoe de Commissie, die dit vraagstuk te onderzoeken had, geen oogenblik gearzeld heeft al wat in deze procedure onjuist was in het licht te stellen en daarover haar afkeuring uit te spreken. Aan den eisch van het recht is in dit rapport ten volle voldaan. Vooral om den indruk, dien deze procedure naar buiten gemaakt had, was het noodig, dat de Commissie hier klaren wijn schonk. En al behoeft aan de goede trouw van degenen, die deze procedure geleid hebben, niet getwijfeld te worden, toch heeft de Synode door de conclusies van dit rapport over te nemen niet weinig er toe bijgedragen om de rechtszekerheid, die aan 't wankelen was geraakt, weer te herstellen. Er is niets weggedoeld; er is niets vergoelijk. Wat is deze procedure onrecht was, is onrecht genoemd. In dat opzicht zal de uitspraak der Synode zeker bevrediging schenken aan het rechtsgevoel dat gekrenkt was.

Wel is de vraag opgekomen, of niet juistere ware geweest, toen de Synode Ds. Netelenbos ten opzichte van zijn kerkrechtelijke bezwaren ten deele in het gelijk stelde, de procedure te vernietigen en de zaak weer terug te zenden naar den Kerkeraad van Middelburg, maar hiertegen bestonden twee ernstige bezwaren. Het eerste bezwaar was, dat al was de procedure in haar eersten aanleg verkeerd geweest, dit niet kan gezegd worden van de tweede fase der procedure, die met de schorsing van Ds. Netelenbos begonnen was. Het zou te ver voeren om op dit kerkrechtelijke punt hier dieper in te gaan, omdat daarvoor de geheele procedure opnieuw zou moeten besproken worden. Wel waren er ook tegen het tweede deel dezer procedure enkele formeele bezwaren in te brengen, maar die formeele bezwaren waren toch niet van dien aard, dat daarom het uitgesproken vonnis behoefde vernietigd te worden. De Synode heeft dan ook alleen de zoogenaamde „suspendeering" te niet gedaan, maar niet de daarop gevolgde schorsing en afzetting. En nog ernstiger woog het tweede bezwaar, dat, door de zaak naar den Kerkeraad van Middelburg te renvoyeren, de procedure opnieuw van den aanvang had moeten begonnen worden, wat tot geen ander resultaat zou hebben geleid, dan dat deze droeve zaak nog veel langer onze Kerken in onrust zou hebben gebracht. De eindbeslissing zou toch weer door de Generale Synode moeten genomen zijn. En zoowel voor de Kerken als voor Ds. Netelenbos zelf was zulk een uitstel van de beslissing zeker niet gewenscht.

Te minder nu was er voor zulk een uit-

stel reden, omdat Ds. Netelenbos niet alleen op kerkrechtelijke gronden het tegen hem uitgesproken vonnis gewraakt had, maar vooral daarom, dat naar zijn overtuiging hetgeen door hem geleerd werd niet in strijd was met onze Belijdenis. De Synode had daarom op grond van dit appél zelf volkomen het recht op de dogmatische quaestie in te gaan. En Ds. Netelenbos zelf heeft hiertegen geen enkel bezwaar geopperd. Hij is zelf op de oproeping der Synode naar Leeuwarden gekomen, heeft de schriftelijk hem gestelde vragen schriftelijk beantwoord en daarna voor de Commissie, die dit onderzoek leidde, mondeling zijn gevoelen nader toegelicht.

Heeft Ds. Netelenbos zelf alle hoffelijkheid en welwillendheid bij dit onderzoek getoond, we meenen, dat ook de Commissie hem niet anders dan op de meest welwillende wijze bejegend heeft. Er is zelfs op de meest ernstige wijze beproefd om hem voor den dienst in onze Kerken te behouden, wanneer dit met handhaving der waarheid mogelijk was. Maar al scheen aanvankelijk bij de schriftelijke beantwoording der vragen de hoop nog te bestaan, dat er toenadering mogelijk was, bij het mondeling onderzoek bleek, dat er te diep verschil van overtuiging bestond. Dit verschil liep niet over historische vraagstukken, of dit of dat bijbelboek terecht op naam van den schrijver was gesteld; ook niet daarover of het getuigenis des Heiligen Geestes de laatste grond van ons geloof in de Schrift kan genoemd worden, maar hierover of Ds. Netelenbos ten volle de inspiratie der H. Schrift aanvaardde. Ds. Netelenbos liet die inspiratie wel gelden ten opzichte van den inhoud, maar niet van den vorm, waarin de Schrift ons gegeven is. De onfeilbaarheid der Schrift erkende hij niet. Verschillende historische verhalen der Schrift vatte hij als mythische inkleeding op. Dat deze feiten in het Nieuwe Testament door Christus en de Apostelen bevestigd werden, was volgen hem accommodatie. Een verklaring door hem in de *Zeeuwsche Leeuw* gedaan, dat wij als Protestanten niet gelooven in Christus kruisdood, opstanding, hemelvaart en zitten ter rechterhand Gods omdat de Bijbel ons deze feiten verhaalt, maar omdat we met Christus gekruist, opgewekt en in den hemel gezet zijn, weigerde hij te herroepen. En niet alleen, dat zoo de betrouwbaarheid en onfeilbaarheid der Schrift door hem werd prijs gegeven en de grond van ons geloof in de heilsfeiten uit Christus leven, niet in het getuigenis der H. Schrift, maar in eene subjectieve ervaring gezocht werd, maar ook ten opzichte van andere leerstukken der Kerk bleek Ds. Netelenbos afwijkende gevoelens te koesteren. Volgens hem leerde de H. Schrift wel eenerzijds de eeuwigheid der straf, maar opende het woord van Paulus, dat God eens allen in alles zal zijn, de mogelijkheid, dat er geen eeuwige straf zou wezen.

Er kon na deze uitlatingen wel geen twijfel meer bestaan, dat Ds. Netelenbos geen Dienaar des Woords in onze Kerken blijven kon. Dr. Dijk heeft in het dogmatische rapport door hem opgesteld, op uitnemende wijze aangetoond, hoe deze uitlatingen van Ds. Netelenbos niet alleen in strijd waren met de Geloofsbelijdenis onzer Kerken, maar met de H. Schrift zelf. Er was dan ook op de Synode niemand, die gearzeld heeft om voor de conclusies der Commissie te stemmen.

Dat dit besluit met smart is genomen, behoeft wel niet gezegd te worden. Het is altoos smartelijk, een afzettingsvonnis over een Dienaar des Woords te moeten nemen of bekrachtigen, maar die smart wordt nog dieper gevoeld, waar het een man geldt, die rijke gaven voor het ambt ontvangen had, aan wiens vroomheid van hart men trots zijn afdwaling niet twijfelen wilde en die door de oprechtheid, waarmee hij voor zijn overtuiging uitkwam, eerbied afdwong. Als Christen is Ds. Netelenbos dan ook niet uit onze Kerken gebannen. De Synode heeft er niet aan gedacht hem te excommuniceren. Alleen als Dienaar des Woords kon hij niet in onze Kerken gehandhaafd blijven. Daarvoor was zijne afwijking van de Belijdenis te duidelijk.

Buitenlandsche predikanten.

Onze Kerken hebben, en volkomen terecht, er steeds voor gewaakt, dat niemand als Dienaar des Woords zal optreden, die niet eerst onderzocht is geworden naar de zuiverheid zijner belijdenis. Dat onderzoek is zelfs niet eens toebehoort aan den Kerkeraad, maar aan de Classis, die daarbij moet worden bijgestaan door deputaten der Particuliere Synode. En zoo stipt is hieraan vastgehouden, dat zelfs het optreden van studenten aan een onzer Gereformeerde Hoogescholen om een stichtelijk woord te spreken, niet wordt toegestaan, wanneer zij niet eerst door de Classis onderzocht zijn.

Nu komt het meermalen voor, dat predikanten uit buitenlandse Kerken, die hier tijdelijk vertoeven, uitgenoodigd werden door onze Kerken om een predikant te vervullen. Op zichzelf bestaat hiertegen geen bezwaar, wanneer men te doen heeft met buitenlandse Kerken, die de Gereformeerde belijdenis handhaven en met welke onze Kerken in verband staan. Het examen, dat in zulke Kerken is afgenomen, biedt dan waarborg, dat men te doen heeft met predikanten, die zuiver in de belijdenis zijn. Evenals onze predikanten, die in het buitenland vertoeven, daar niet zoo zelden in den Dienst des Woords optreden, zoo brengt de band der Kerken mede, dat aan de predikanten dezer buitenlandse Kerken hetzelfde recht ook in onze Kerken gegund wordt.

Geheel anders echter komt de zaak te staan, wanneer men te doen heeft met

predikanten, uit een buitenlandse kerk, waarmee onze Kerken tot dusverre in geen officiële relatie staan. Er zijn in het buitenland tal van Kerken, die nog wel nominaal-Gereformeerd heeten, maar waar van een werkelijk vasthouden aan de Gereformeerde belijdenis geen sprake is. In zulke Kerken is vaak de ethische richting overheerschend of is het modernisme nog veel verwoestender opgetreden dan in de Hervormde Kerk in ons vaderland. Alleen op den naam Gereformeerd af te gaan, zou dus zelf-misleiding wezen. Elke waarborg, dat een predikant uit deze Kerken de Gereformeerde belijdenis lieft, ontbreekt.

Tot op zekere hoogte geldt dit zelfs ten opzichte van de Gereformeerde Kerken in Hongarije en het vroegere Boheme. Er is in de Hongaarsche Gereformeerde Kerk ongetwijfeld een opleving van het Calvinistische element. Prof. Sebestyén is een warme en bezielde tolk van het Calvinisme. Zijn benoeming tot hoogleraar in de Dogmatiek geeft goede hoop, dat de toekomstige predikanten dezer Kerk in zuiverder sporen zullen worden geleid. Maar de warme sympathie, die ons Calvinistische volk voor deze Hongaarsche Kerk gevoelt, mag ons geen oogenblik het oog doen sluiten voor het feit, dat deze Kerk als zodanig ons nog geen voldoende waarborg biedt, dat hare predikanten werkelijk Gereformeerd zijn.

Het optreden van predikanten uit zulke Kerken in onze diensten kunnen we daarom zonder meer niet aanbevelen. Wil zulk een predikant, die langere tijd in ons land vertoef en de Hollandische taal machtig is, in onze Kerken geregeld het Woord bedienen, dan schijnt ons de beste weg, dat hij daartoe zich wendt tot de Classis, in wier ressort hij woont, met het verzoek om ook in onze Kerken te mogen prediken. De Classis kan dan door middel van een colloquium docum een nader onderzoek instellen naar de zuiverheid zijner belijdenis. En de Kerken, die hem dan willen uitnoodigen, hebben in dit Classicaal onderzoek waarborg. Maar zonder zulk een nader onderzoek meenen we het op laten treden van zulke predikanten te moeten ontraden.

Ter nagedachtenis van Ds. Sikkel.

Het heengaan van Ds. Sikkel viel tijdens de zomervacantie van ons blad. Zelfs vernam onze redacteur het droeve bericht van zijn sterven eerst, toen hij wederkeerde van een reis uit het buitenland. Maar nu de redactie-arbeid weer hervat werd, is het een behoefte van ons hart, ook in ons blad een woord van dankbare waardeering te wijden aan de nagedachtenis van dezen uitnemenden dienaar van Christus.

Ds. Sikkel was een man van rijke en veelzijdige gaven. Weininge Dienaren des Woords hadden zoo als hij de gave ontvangen de diepten van Gods Woord te ontsluiten. Op den kansel kwam het meest het eigenaardig hem geschonken charisma tot zijn recht. Er ging een bezielende, wegslepende kracht van zijn woord uit. Wat Ds. Sikkel bracht was altijd frisch; het opende nieuwe blikken in de openbaring Gods; het drong als prikkelen in de harten in. Er was in zijn spreken iets van een profeet. Het was een last Gods, dien hij tot de Gemeente had te brengen.

Maar tot den kansel heeft hij zijn arbeid niet beperkt. Woekerd met het hem geschonken talent, wist hij te midden van een drukken pastoraal arbeid nog tijd te vinden om zijne krachten te wijden aan de pers, aan voorlichting in sociale quaesties, aan het schrijven van exegetische werken, aan de verzorging van kranten, aan het Christelijk onderwijs. En bij al dezen veelvuldigen arbeid schitterde altoos in zijn woord iets oorspronkelijks, iets geniaals. Zoals hij de dingen zag en zei, deed geen ander het.

Hij voelde en doorleefde heel het leven van onzen tijd mede. Dit maakte, dat hij zoo jong bleef. Wie hem ontmoette en sprak, kon zich niet voorstellen, dat hij tot het oudere geslacht was gaan behoorde. Het ook zijn uiterlijke verschijning liet zoo weinig de sporen zien van den ouderdom. Zijn geest bleef frisch, ook toen een ernstige kwaal alle zijn krachten ondermijnde. Met wat vuur en bezieling trad hij niet op voor de Classis Amsterdam om daar het beslissend pleidooi te voeren voor den uitbouw onzer belijdenis.

Maar meer nog dan om deze rijke gaven van hoofd en geest zullen we Ds. Sikkel missen om de trouw van zijn hart aan de beginselen, die hij met zooveel bezieling verdedigde. Reeds als jong predikant te Hylard toonde hij te midden van den fellen kerkelijken strijd, hoe op zijn trouw te rekenen viel. Zijn reformatorische arbeid werd voor heel Friesland ten zegen.

En ook daarna heeft hij en te 's Gravenhage en te Amsterdam steeds voortgebouwd op dienzelfden grondslag. Het Ecclesia reformata semper reformanda was ook zijne leuze. Onwankelbaar vasthoudende aan de belijdenis van de waarheid Gods, wilde hij onze Kerken tot steeds hooger peil opvoeren.

Met hem is weer een der trouwe leiders van ons volk heengegaan. Ploos van Amstel, Hoekstra, Wagenaar, thans ook Sikkel. Zoo dutt allengs de rij der voorttrekkers. En achteraf zien we te meer, hoeveel in hen ons geschonken was. Moge het geslacht van jongeren, dat allengs hun plaats inneemt, met evenveel trouw en ijver zich wijden aan den dienst des Heeren.

Dr. H. H. K.

„De Hongaarsche Heraut“.

Ik kan gelukkig weer goed nieuws over ons geestelijk pleegkind in Hongarije melden. Het blijft nog wat klein van stuk. Ook

voor den zijn de oma natuurlijk n ons pleegkind gespiet! E die, hoewel de voetstap schen peetv volgen blijft

Iedere w Dr. Sebesty gaarsche Ha gaarsche ta geheelen in toch zie ik, reformeerde. Heraut" nag lijk, politiek en vrouwen beurt. Eers versierd met voegels (de iemand zeg rubrieken, c op de hoog meerde leve meer dan) Die verneke onzen Hong in hun hoo standhede te steken, i wijzen tot meerde beg kunnen.

In zijn l schrijft mij l „Ik dank moete als s Heraut“ H som voor ook de la heer Van M naam vond nl. deze: „ 0.75. „ Wat zou ik we ik hem of h

Prof. Sebe baarheid v Hongaarsche Hollandsch dan al de dan met h blik zijn g propaganda- Hongarije in b.v. kortelij logische b Hongarije s over de rich tegenwoordig vloed van de ontvangs over het Cal goed?”

Ja, ik vine Prof. Sebes er niet aan, zoo midelij Hongaarsche schijnen, z landsch nr. willen beait

Ik mag m halen, dat b op de Hong daer de Hongaarsch de taal niet is. Dit als herhaalde a Verder sel het algemei sche Heraut Nederland e reformeerden hebben. Ne derland, zeg dus ook ee de Nederland de Gereform rje stroomt, derden lang nooit er aa toch een fee Zuid-Afrika heeft en ha velerlei opzi land was

„De slapi is gestoord e De „moder leiding, zij niets tegen

„Christian E al werken t ou toe heb monopoliseer Hongaarsche alleen diege ontving. Ter de kerk als lood, Het G bij hen niet naam zonder de confessie

De officie meen tegen hebben al o Gereformeer indien zij op wordt terug

„Met goe van mijn bla de hulp des lijken zal. E van de zwa kunnen gee geven. Het „Het Calvin verhoekt en went de onk kronen uit ken en broc Bavinck uit

1) Spreekt ul 2) Ja, dat b Hongarije is er

landsche kerk, tot dusverre in 'Er zijn in het a, die nog wel sten, maar waar den aan de Ge- en sprake is, vaak de ethie- end of is het woestender op- vormde Kerk in den naam Gere- zelf-misleidend t een predikant meerde belijde- ge geldt dit de Gerefor- ngarije en 141. s in de Hou- erk ongetwijfel istische element. me en bezield Zijn benoeming atiek geeft goede redikanten dezer zullen worden npathie, die ons ze Hongaarsche n oogenblik het t feit, dat deze geen voldoende redikanten wer- anten uit zulke nuen we daarom n. Wil zulk een d in ons land taal machtig is, Voord bedienens, g, dat hij daartoe in wier ressort om ook in onze De Classis kan colloquium doc- nentellen naar de En de Kerken, odigen, hebben waarborg. Maar lerszoek meenen aan zulke predi- n Ds. Sikkel. ikkel viel tijdens ad. Zelfs ver- ebericht van ij wederkeerde land. Maar nu wat verd, is het t, ook in ons re waardeeren tenis van dezen hrustus. n van rijke en : Dienaren des ij de gave ont- s Woord te ont- van het meest onken charisma een bezielende, zijn woord uit, s altijd frisch; in de openba- prikkelen in de spreken iets van last Gods, dien t brengen. t hij zijn arbeid met het hem te midden van eid nog tijd te : wijden aan de ciale quaesties, etische werken, anken, aan het al dezen veel- altoos in zijn iets geniaals. z, deed geen heel het leven t maakte, dat a ontmoette en stelden, dat hij is gaan behoo- erschijning liet ran den ouder- sch, ook toen zijn krachten r en bezielend lassis Amster- pleidooi te nzer belijdenis. leze rijke gaven we Ds. Sikkel zijn hart aan zooveel bezie- gion predikant idden van den op zijn trouw eformatorische and ten zegen. tn te 's Graven- steeds voortge- rondslog. Het eformanda was baar vasthou- de waarheid ken tot steeds r trouwe leids- gegaan. Ploos genaar, thans ings de rij der len we te meer, ken was. Mogt lat allengs hun l trouw en ijver les Heeren. H. H. K. zeraut'.

voor den groei van een nieuw tijdschrift zijn de omstandigheden in Hongarije thans natuurlijk niet gunstig. Maar overigens is ons pleegkind gezond en stevig en goed gespierd! Een echte kleine *issu de Calvin*, die, hoewel nog met kleine stapjes, trouw de voetstappen van zijn grooten Hollandschen peetvader — onze eigen »Heraut» — volgen blijft.

Iedere week zendt de redacteur, Prof. Dr. Sebestyén (1) in Boedapest, mij de »Hongaarsche Heraut». En al ben ik de Hongaarsche taal niet genoeg machtig, om den geheelen inhoud te kunnen beoordeelen, toch zie ik, dat heel ons Hollandsche Gereformeerde leven in de »Hongaarsche Heraut» nagist. Ons wetenschappelijk, kerkelijk, politiek en sociaal leven, onze mannen en vrouwen van beteekenis, alles krijgt een beurt. En telkens zie ik bekende namen, versierd met de noodige Hongaarsche achtervoegsels (de Hongaar plakt al wat hij over iemand zeggen wil achter zijn naam) in de rubrieken, die de Hongaarsche Calvinisten op de hoogte houden van ons Gereformeerde leven en streven in Holland. En meer dan op de hoogte houden alleen. Die vermeldingen hebben óók ten doel, onze Hongaarschen broeders en zusters in hun ook geestelijk zoo benarde omstandigheden, een hart onder den riem te steken, en er hun gedurig weer op te wijzen tot wat rijken zegen de Gereformeerde beginselen voor land en volk zijn kunnen.

In zijn laatste brief van 21 Aug. j.l. schrijft mij Prof. Sebestyén:

»Ik dank u zeer hartelijk voor uwe moeite als secretaresse Comité *Hongaarsche Heraut*: Het is al een overwacht reuze voor ons werk en pers-aank. Ik las ook de laatste verantwoording van den heer Van Marle Jr. in de *Heraut*. En één naam vond ik bijzonder aardig op de lijst, n.l. deze: »enthousiast v. d. *Heraut* f. 0.75.» Dat is buitengewoon lief te lezen. Zou ik weten, wie hij of zij is, zou zou ik hem of haar beslist schrijven».

Prof. Sebestyén denkt er over, uit dankbaarheid voor wat H-land voor zijn *Hongaarsche Heraut* doet, een speciaal Hollandsch nummer uit te geven, »waar dan al de artikelen en stukjes zijn, die dan met het oog op de Hollandsche publiek zijn geschreven. Dit zou tevens een propagandaschrift van het Gereformeerde Hongarije in Holland wezen. Wij zouden b.v. kortelijk kunnen beschrijven de theologische banden tusschen Holland en Hongarije sinds de Hervorming; dan iets over de richtingen bij ons; dan over onze tegenwoordige toestanden; over den invloed van den oorlog; bolsjewisme; over de ontvangst van uws vade Stone-lectures over het Calvinisme; enz. enz. Vindt u dit goed?»

Ja, ik vind 't best. En heb dit ook aan Prof. Sebestyén geschreven. Want ik twijfel er niet aan, of de broeders en zusters, die zoo mildeijk geholpen hebben, om de *Hongaarsche Heraut* te kunnen doen verschijnen, zullen allen gaarne zulk een Hollandsch nr. van de *Hongaarsche Heraut* willen bezitten.

Ik mag misschien meteen nog eens herhalen, dat het nemen van een abonnement op de *Hongaarsche Heraut* tot niets nut, daar de *Hongaarsche Heraut* in het Hongaarsch verschijnt, en daarom voorwie de taal niet kent, volkomen onbegrijpelijk is. Dit als herhaald antwoord op veler herhaalde aanvragen.

Verder schrijft Prof. Sebestyén nog: »In het algemeen wil ik ook in mijn *Hongaarsche Heraut* een zeer eng verband met Nederland en met de Nederlandsche Gereformeerden en met hun geestelijk leven hebben. Nederland is mijn geestelijk »Vaderland, zeg ik altijd. Mijn weekblad moet dus ook een klein kanaal zijn, waarlangs de Nederlandsche Christelijke Cultuur en de Gereformeerde Theologie naar Hongarije stroomt. Deze proces duurt al jaarhonderden lang. En ofschoon gij misschien nooit er aan hebt gedacht», maar het is toch een feit: dat Nederland, behalve Indië, Zuid-Afrika, en Amerika, nog een land heeft en had, die op geestelijk gebied, in velerlei opzichten zijn kolonie was, en die land was en is: Hongarije....

»De slappe stilte van ons kerkelijk leven is gestoord door de »Hongaarsche Heraut». De »moderners» zijn machteloos en zonder leiding, zij kunnen en willen voorloopig niets tegen ons doen. Maar de Piëtiëten, »Christian Endeavourers», de N. C. S. V.-ers, al werken tegen mij. Geen wonder. Tot nu toe hebben zij het kerkelijk leven gemonopoliseerd. Niemand was in de »doode» Hongaarsche Gereformeerde Kerk »levend», alleen diegene, die het stempel van hen ontving. Terwijl zij, als echte reëvel-menschen de kerk als kerk hebben geheel verwaarloosd. Het Gereformeerde karakter beteekent bij hen niets, of slechts een algemeen naam zonder inhoud, omdat zij staan »boven» de confessie's.

De officieele leiders staan in het algemeen tegenover mij vriendelijk, omdat zij hebben al ook ingezien, dat de Hongaarsche Gereformeerde Kerk is alleen te redden, indien zij op de oude Gereformeerde lijnen wordt terug gebracht....

»...Met goede hoop zie ik den levensloop van mijn blad, want ik voel 't, dat ik met de hulp des Heeren mijn idealen verwezenlijken zal. Een groot hindernis hebben wij van de zware toestanden met de pers. Wij kunnen geen boeken, brochures, enz. uitgeven. Het werk b. v. van Uw Vader: »Het Calvinisme» is al sinds 1½ jaar *uitverkocht* en niemand kan 't nieuwuitgeven, want de onkosten doen ongeveer 23—25000 kronen uit. Kon ik ook maar andere boeken en brochures van Dr. Kuypers en Prof. Bavinck uitgeven, en de Gereformeerde

literatuur in gang zetten! Ik weet zeker, dat de menschen zouden deze werken, na de slappe melkkost van de Piëtiëten, letterlijk verslinden....

Is er niet iemand, die dit leest, een rijke broeder of zuster, wiens hart en beurs tegelijkertijd opengaan, om de voor den tweeden druk van mijns Vaders »Calvinisme» benodigde f 300 als gift in eens te zenden? Ik wil gaarne op mij nemen het geld in kronen aan Prof. Sebestyén te zenden.

Overigens gelieven vriendelijke gevers en geefsters gaven voor de *Hongaarsche Heraut* bestemd, niet aan mij te zenden, maar aan den penningmeester van het Comité, den heer H. W. van Marle Jr., Vijfde 2, Amsterdam.

Zoo ontving ik f 2.50 uit Colijnsplaat, en f 141.10 van de Gereformeerde kerken in de Kaap-kolonie, welke beide giften ik aan onze penningmeester gezonden heb.

Wie dus regelrecht zijne gave aan den heer van Marle zendt, bespaart mij de moeite van het afhalen en weder verder zenden van het geld.

H. S. S. KUYPER,
Secretaresse van het Comité voor
De Hongaarsche Heraut
's Gravenhage, 20 Sept. 1920.

Reestafel.

Mr. D. P. D. FABUS, Dr. Mr. WILLEM VAN DEN BERGH, Drukkerij Wed. G. van Soest, Amsterdam 1920.

Op aanschijting van den heer G. VAN ZEGGEL, hoofd der Christelijke School te RANDORP, wiens boekje: WAT GOD DEED MET ZIJN KERK TE VOORTHUIZEN vroeger door mij hier is besproken, is dit jaar te VOORTHUIZEN, waar Dr. VAN DEN BERGH van 1884—1890 predikant is geweest, een tentoonstelling gehouden van allerlei wat op diens leven en werken betrekking had.

Prof. FABUS, vriend en geestverwant van VAN DEN BERGH, sedert 1868, toen zij beiden in LEIDEN studeerden, met hem bekend en die ook te MONTREUX in 1890, bij zijn sterfbed had gestaan, heeft, daartoe aangezicht, op den 5en April te VOORTHUIZEN de VAN DEN BERGH-tentoonstelling geopend.

De toespraak bij de gelegenheid gehouden, aangevuld door tal van citaten uit 600 brieven en briefkaarten, door VAN DEN BERGH, gedurende een tijdperk van 18 jaar, aan FABUS gezonden en in diens Archief bewaard, is daardoor uitgedijet tot een geschrift dat, in druk vastgelegd, niet minder dan 80 bladzijden beslaat.

Ik zou geen kans zien te zeggen tot welk genre dit geschrift, zooals 't hier voor mij ligt, behoort.

»n. Toespraak» of »n. Openingswoord» voor een tentoonstelling is het zeker niet, maar een »Persoonsbeschrijving» is het ook niet, want zoo'n Prosopographie bedoelt, zooals de geachte schrijver terecht zegt, »een volledig beeld te geven en mag daarom de schaduwrijden niet geheel voorbijgaan». Maar al is het dan ook noch »n. Openingswoord» van de VAN DEN BERGH-tentoonstelling noch »n. Persoonsbeschrijving» van VAN DEN BERGH wat Mr. FABUS hier biedt, toch mogen wij, Gereformeerden, hem dankbaar zijn, dat hij met zijn pietet-vol herdenken van wat hij van zijn vriend uit diens woord en schrift en daad had waargenomen, ons VAN DEN BERGH nader heeft gebracht. En wie zou dat beter hebben gekund dan hij, aan wien deze eens schreef: »Gij.... zijt toch een der weinigen, misschien slechts de eenige die mij goed kende, al ligt er ook in mijn verleden en gedachtenwereld nog zooveel zondigs verborgen, waarvan ik mij zelf niet altijd genoeg bewust ben». Ook mij is nu VAN DEN BERGH met dit, »zonder gebreken te vermelden», pietet-vol herdenken nader gebracht dan zooals hij voor mij stond met name in de dagen der DOLKANTIE, toen, aan de voorstelling, die ik van hem had, zich voor mij de gedachte verbond, — variatie op wat Prof. A. PIERSON schreef in zijn ISRAËL, omtrent EZECHIEL, — »Indien dit Calvinisme heiligen had, zou het een waskars ontsleuten voor WILLEM VAN DEN BERGH». Ik herinner mij nog het gevoel van beklemming dat ik had toen ik eens te VOORTHUIZEN voor hem preekte.

Aan »overzichtelijkheid» zou dit geschrift hebben gewonnen, wanneer de schrijver zijn herinneringen meer naar tijd en plaats had geordend. Wat echter niet verhindert heeft, dat ik na herlezing mocht deelen in de weemoedige maar ook heerlijke genieting, die de auteur bij zijn gedanken ondervond, »van een zee van licht, een leven uit Gods Woord, zalige geloofs-ervaring, innige teederheid van wandel, rijke uitstraling van een in warme liefde leven omvattend hart». n. Betrekkelijk kort leven, geboren in 1850 en gestorven in 1890, in Dr. VAN DEN BERGH slechts 40 jaar geworden. Maar een leven van »overweldigende rijkdom». »Ook — en niet minder — geldt dit van den korten tijd, dien hij in het herdersambt verkeeren mochte. Het aanvaarden van het »herdersambt» dunkt mij dan ook een epocée in VAN DEN BERGH's leven, waarmee ik bij het overzicht van Prof. FABUS' geschrift rekenen kan.

Ik laat er aan voorafgaan die periode welke VAN DEN BERGH zelf »de receptieve» noemde. In FABUS' geschrift begint zij met het jaar 1868 als WILLEM VAN DEN BERGH te LEIDEN student in de Rechten wordt; eerst later toch wordt hij student in de Theologie. Hij laat er »de werkpaardjes draven, en »leefde er gansch ingetogen; was van stonde aan bekend als van positief-christelijke levensovertuiging en anti-revolutionaire gerichtheid». Onder zijn medestudenten is hij »door velen gezocht; »door ieder geacht; »zelfs wie losbandig liefde voelde voor dezen student ontzag». »Bij groote mate van teederheid tegenover den zondaar, trad hij, ook in het openbaar en dat »met bijzonder betoon van tact, tegen de zonden op, die toen in de studentenwereld heerste. In verband hiermede wordt herinnerd aan de drie novellen, die hij in de Leidseche Studenten-Almanakken schreef, ETHENE tegen het kaartspel en DONKERE MARY en MARIE, LA REINE DU BAL tegen de ontucht. Na zijn doctoraat in de Rechten en dat in de Theologie verlaat hij LEIDEN in 1875, waarmede dan de eerste onderperiode van het »receptieve tijdvak» in zijn leven afsluit.

De tweede onder-periode loopt van 1875 tot 1879.

Hoewel nog niet gepromoveerd, treedt hij reeds op in het publieke leven.

Voor het toenmalig Corps der medische-militaire Studenten: MAVORS MEDICATOR, te AMSTERDAM, spreekt hij over de prostitutie. Te 's Gravenhage, waar hij toen woonde, doet hij mee aan het oprichten van een anti-revolutionaire kiezervereeniging. Met Dr. A. KUYPER bekend geworden, schrijft hij, wanneer deze in '76 wegens ernstige krankheid in het Zuiden van Frankrijk vertoert en de hoofdredactie van DE STANDAARD voortnamelijk door Jhr. Mr. de SAVORNIN LOHMANN verzorgd wordt, evenals FABUS' artikelen in dit dagblad. Zijn vriend FABUS, sedert '72 met GROEN van PRINSTEREE bekend, introduceert hem in diens woning op den Vijverberg. Zondag 21 Mei '76 staat ze bij Groen's doodbed. Met Mr. A. W. VAN BRECK CALKON en Jhr. Mr. H. M. J. VAN ASCH van WUICK volgen zij, in het rijtuig van VAN DEN BERGH's Vader, den lijkoet. Ook het gebied der binnenlandsche Zending trekt zijn aandacht en hij houdt Bijbelzinnen en werkt op Zondagscholen. Als Dr. KUYPER, weer hersteld, terug is, spreekt hij met dezen veel. Diens »naar frisheid en kloekheid dorstende ziele, wordt door hem gewaardeerd. »n. Belangrijke plaats in deze »receptieve» periode komt ook toe aan een reis, in '76 ondernomen, naar DUTCHLAND, waarvan Mr. FABUS uitvoerig verhaalt en waar de jeugdige VAN DEN BERGH ontmoetingen had met voorraastande mannen op het gebied der wetenschap, der politiek en der philanthropie. Inmiddels met Dr. HELDRING bekend geworden, inviteert diens opvolger, Dr. H. PIERSON, hem naar ZETTEN te komen waar hij dan van 78—79 woont. Prof. FABUS heeft daar zes maanden met hem gewoond. Zij werkten er aan hun dissertatie. Met een over: DE STRIJD TEGEN DE PROSTITUTIE IN NEDERLAND behaalde hij den 29sten Juni 1878 »summa cum laude» den graad van Juris utriusque Doctor, en den 30sten September van 1879, »summa cum laude», met een over CALVIN EN HET GENADEVERBOND den graad Doctor-Theologiae. Daarmee is de »receptieve», de eerste hoofdperiode in VAN DEN BERGH's leven afgesloten.

Heeft de eerste elf, de tweede waarin Dr. VAN DEN BERGH vóór alles predikant is, heeft 10 jaar geduurd.

Ook hier weer twee onder-perioden. De eerste loopt van 1879—1884.

VAN DEN BERGH is dan predikant te SCHAARBERGEN, waar hij, na met Mr. PIERSON te zijn getrouwd en op 15 Oct. '79 door zijn schoonvader Dr. H. PIERSON te zijn bevestigd, op dien zelfden Zondag met een preek uit Ezechiel 33: 10 en 11 het herdersambt aanvaardt. Prof. FABUS doet hier uitkomen, dat en hoe den bijkans 30-jarige, de heiligheid van het ambt waar woog en hij juist daarom »de valsche hoogheid van den predikant weerstond»; dat hij »een grondigen afkeer had van zoogenoemde motto-preek; toont aan enkele voorbeelden »de diepe opvatting die zijn prediking kenmerkte en deelt iets mede omtrent zijn wijze van preeken. Ook laat hij niet onvermeld, dat de Pastor van SCHAARBERGEN zorgde, dat er een Christelijke School op het dorp kwam en vertelt dan van de wederzijdsche sympathie tusschen Dr. VAN DEN BERGH en de Vrije Universiteit. Na in de vijf jaren van zijn dienst te SCHAARBERGEN door meer dan 30 Kerken, waaronder van de meest omvangrijke, te zijn geroepen, volgde hij de roeping van VOORTHUIZEN op. Daarmede sluit de eerste onder-periode van het predikants-leven van Dr. VAN BERGH.

De tweede begint dan op 12 Oct. 1884 als Dr. VAN DEN BERGH, met een preek uit Ps. 51: 19b en 20, te Voorthuizen de bediening aanvaardt.

»In zijn volle kracht», zoo schrijft Prof. FABUS op een der eerste bladzijden, »is hij te VOORTHUIZEN geweest. En in die volle kracht zien wij hem dan optreden, ook in den kerkelijken strijd. Het zijn de dagen der DOLKANTIE. Ook in verband met het overlijden zijner echtgenote op 8 Febr. '84 voelde hij zich, zooals ons hier wordt herinnerd, »naauer aan de bruid van Christus door ons zoo lijfde, en is Ps. 51: 20 zijn bede». Reeds op den 5en Febr. van 1885 kwam het tot losmaking der Kerk van Voorthuizen uit de synodale banden en straks zette VAN DEN BERGH het werk der vrijmaking ook op andere plaatsen van de Veluwe voort. Het trot mij ook hier te lezen, dat hij niet in die vrijmaking der Reformatie, maar slechts het mogelijk worden der Reformatie zag.

Aan het einde van deze periode, in 1889, valt ook Dr. VAN DEN BERGH's benoeming tot hoogleraar in de »praktische vakken» der Theologie aan de Vrije Universiteit, vakken in wier onderwijs hij reeds, vroeger als Curator, tijdelijk had voorzien. »Maar», schrijft Mr. FABUS, sober en droef, »voor hij dien leerstoel had beklommen, nam de Heere hem weg».

Tot de bladzijden waarvan in deze monographie op mij de grootste bekoring is uitgegaan, behooren die laatste waarop de schrijver ons van het geestelijk leven van zijn Intimus verhaalt.

Moge dit geschrift, naar den wensch van zijn opsteller, ons biddend doen overdenken, wat de Heere met hem, die het ons doet gedenken, te zeggen heeft.

G.

Voor Kinderen.

AAN VRAGERS.

Danklied. — Israël. — Zondagschool. — Verdeeling. — Geleerd.

En onze lezers vraagt een kleine toelichting op het volgende vers:

Gelukkig is het land
Dat God den Heer beschermt
Als daer met moord en brand
De vijand rondom »wermt,
End' dat men meent hij sal
't Schier overwinnen al
Dat dan Hij zelfs komt tot den val

De Hoeder Israëls
Die slaapt noch sluyemt zoijt
Hij helpt uyt veel gequela
Sijn volk 't welk was verstrooyt
Door 't Spaansche boos gebroet
End' deed haar noch dit goet,
Dat self de vijand-loopen moet.

Gedacht moet zijn de Heer,
De God die zuinig leeft!
Dat Hij ons 't zijn der eer
Dees overwinning geeft;
Wat wonder heeft de kracht
Des Heeren al gewracht!
O Heer, Hoe groot is Uwe macht!

Dit vers is, zoo ik meen, uit Valerius en heet: »Gelukkig Vaderland! Het dagteekent uit de »achtigjarige» oorlog, en is een danklied voor een overwinning op de Spanjaarden.

De inhoud behoort mijns inziens weinig verklaring. Daarom alleen enkele opmerkingen.

In regel twee moet »den Heere natuurlijk »de Heer» zijn. Anders zou het land den Heer beschermen. Maar oudtijds nam men het met de naamvalen niet zoo nauw.

Evenzo moet »Hij» in den zevenden regel niet met een hoofletter, wijl het ziet op een mensch.

In den tienden regel beduidt »gequela»: kwelling, moeite.

In regel zeventien »beteekent »t Zijn ders»: te Zijner.

In regel twintig zouden wij voor »gewracht» zeggen: gewrocht.

P. W. vraagt:
Hoeveel stamhuizen hebben er over het rijk der Tien stammen geregeerd?

Dat is al naar men het neemt. Regeert er slechts één persoon uit een geslacht, dan kan men dit kwalijk een stamhuis noemen. En toch komt dit in de geschiedenis van Israël meer dan eenmaal voor.

Het rijk van Israël bestond van 975 tot 722 voor Christus, en had in dien tijd vorsten uit een tiental geslachten. Jerobam, de stichter, had slechts één opvolger uit zijn geslacht. Evenzo Baaza die toen kwam. Zimri regeerde maar een week. Van Jehu regeerden nog de meeste nakomelingen, namelijk vier.

Het rijk van Juda bestond van 975 tot 588 vóór Christus. Al zijn koningen waren uit één geslacht dat van David, al was diens rijk ook aanmerkelijk verkleind.

Onlangs vertelde mij een jongen, zoo schrijft S.: »Onze Zondagschool is voor den winter op Zaterdagmiddag geres».

Maar kan dit wel? Het is toch een Zondagschool.

Een heel kleine jongen klaagde eens, dat hij zoont' erge hoofdpijn in zijn rug had. Daarna doet mij denken wat de groote jongen hierboven zelf van de Zondagschool.

Is de verandering blijvend, dan zou het Zaterdagsschool moeten worden. Maar dit zou verwarring geven. De naam »Zondagschool» is trouwens ook niet gelukkig, al is hij uit den oorsprong der school te verklaren. Het beste zou misschien nog zijn de school bovenbedoeld te noemen *Kinderbijeenkomst* of zoo iets.

In het Oude Testament, zegt H. B. Jecst men, dat het land Kanaän verdeeld was in twaalf stammen. In het Nieuwe Testament wordt van de stammen weinig gesproken, en is het land in vieren gedeeld. Hoe is dit te verklaren?

Van de verovering van Kanaän door Josua, 1450 v. Chr., tot den ondergang van Juda, 588 v. Chr., bestond een inderling in stammen. Het rijk Israël heet reeds in 722 v. Christus op te bestaan. Na den terugkeer uit de Babylonische ballingschap kon men om vele redenen de oude inderling in stammen niet meer invoeren. In de plaats kwam min of meer een splitsing in landstroken of gewesten Galilea, Samaria, Judea en het Overjordaansche of Perea.

We geven hier een lijstje van de stammen van Noord tot Zuid, met opgave van het gewest, waarin zij lagen.

Noordelijk lagen:

Aser	Galilea
Naphthali	
Zebulon	
Issachar	
Half Manasse	Samaria
Efraim	
Benjamin	Judea
Juda	
Dan	
Simeon	
Half Manasse	Over-Jordaansche
Gad	
Ruben	

Dezelfde schrijft:
Onlangs hoorde ik zeggen: »Hij weet er net zooveel van als het geleerde varken». Wat wordt daarmee bedoeld?

Vroeger was het wellicht meer dan thans gewoonte, dat het varken na te zijn geslacht en opengehaakt, naar de slagerswinkel werd vervoerd. Men bond het dier op een ladder of leer en bracht het zoo over. Dat was »het varken op de leer». Het dier was »geleerd» door de ladder, gelijk een mensch gekleed is door zijn kleed. Alleen wordt het woord »geleerd» hier op een eigenaardige wijze gebruikt. Het dier weet zelf niets van zijn »geleerdheid».

De uitdrukking ziet dus op iemand, die bijzonder dom is, op het punt, waarover gesproken wordt.

Als de vrager ooit te Heemstede bij Haarlem komt, kan hij daar vinden een herberg, »De geleerde man» geheeten. Het uthangbord vertoont een man, die een leer draagt.

BRIEFWISSELING.

Vijfentwintig jaar geleden bestond er een Tijdschrift voor de jeugd genaamd *Timotheus*. De schrijver was de bekende predikant J. De Liefde. Het beleefde slechts een half dozijn jaren.

Vijftig jaar later kwam het tegenwoordig Tijdschrift *Timotheus*, wel bekend, dat echter veel groter is dan het oude. Redacteur is de heer J. N. Voorhoeve, den Haag.

HOOGENRIJK.

Gemengd Nieuws.

In de *Ref. Kirchzeitg.* lezen wij het volgende:
»Wij Duitschers zijn ontvangers van almoeren geworden. Het is smartelijk, maar waar. Komt onze trots daartegen op? Zullen wij de gave des lands vermaden, wier tanks en wier swermen vliegmaachines de laatste rest van onzen weerstand hebben gebroken? Zullen we afstand doen van de voeding onzer ondervoede kinderen en van onze vrouwen die moeder moeten worden? Zullen wij hen bijvalen, die zeggen: »Ik leer mijne kinderen den haat en niets dan den haat, tot wij den smaad van ons vaderland op onze vijanden gewroken hebben?» »Milliarden na milliarden gaan uit onze handen in die der vijanden over, en dan worden eenige duizenden kinderen, die op het punt zijn van te verhongeren, door hen gespijsgd, die ons in dit ongeluk gestort hebben». Zulke opwellingen van het gevoel zijn te verstaan, maar zij moeten ons niet tot onbedachte oordeelvellingen verleiden, die omdat zij generaliseeren, juist een bitter onrecht beteekenen zouden tegenover onze vreedse weldoeners, die onzen oprechten dank verdiend hebben.

Allerminst is zulk een wantrouwen op zijn plaats tegenover de gemeenschap der Kwakers, wier tegenwoordige philanthropische arbeid onder ons in volle overeenstemming is met hare trouw aan hare gezindheid en overtuiging, die zelfs onder gevangenschap gehandhaafd bleef.

Daarna wordt met lof gewaagd van al hetgeen de Kwakers, of de »Society of Friends» voor het Deutsche volk gedaan hebben. Jammer dat het den schijn heeft of alle schuld van den jammer van het Deutsche volk alleen op Engeland rust. Dat men in Duitschland meer tot verootmoediging komt!

WINCKEL.

Officieele Berichten.

Vrije Universiteit.

Men schrijft ons:
Gevraagd wordt hoe het staat met het fonds 1920.

Het antwoord hierop te geven, is niet gemakkelijk.

Men kan zeggen, het »staat nog lang niet», van »loopen» kan dus ook niet worden gewaagd, het »kruip».

Wanneer men voor het bestijgen van een bergtop gebruik maakt van een »standrad», gaat het bestijgen veel vlugger dan loopeend. Wordt de tandradbaan waargenomen van den »beganen grond», dan schijnt het alsof zelfs dit voerermiddel niet tot het gewenschte doel zal voeren. Evenwel, met flinke kracht klimmende of met gebruik van een of ander vervoermiddel, bij volharding wordt toch de top bereikt. En nu kan getuigd worden dat er wordt »geklimmen», er wordt »getandrad», er wordt »gekabeld» en er zijn er ook die met den »ossenwagen» de hoogte trachten te bereiken.

In een woord, »er wordt gewerkt». Maar toch.... maar toch.... zoo van den beganen grond gezien, is de vrees niet ongegrond dat — althans op den bestemden datum — de gewenschte hoogte niet zal worden bereikt.

We vorderen wel.

Sedert de laatste circulaire verzonden werd, is er ruim f 4000 ontvangen. De f 1000 uit Afrika door Dr. Rumpff toegesegd, worden nog verwacht.

Het Groninger Comité heeft nog geen rapport uitgebracht. Uit Zeeland komen goede berichten.

Het comité van »oud-hospitanten» schrijft: »En circulaire is gezonden aan allen die in het Hospitium een gastvrij onderdak hebben genoten gedurende hun studententijd, om aan hen een extra bijdrage te vragen voor het fonds 1920. Er kwamen verrassende antwoorden in van oud-studenten, op wier gaven we niet meer gerekend hadden; zoo uit Indië enz.

Maar daarentegen stellen zeer velen ons teleur. Er zijn oud-hospitanten, die met een ruim inkomen gezegend zijn, en toch niet eens op de circulaire antwoorden.

Dit was natuurlijk een verzuim.

Het comité verzoekt daarom vriendelijk om nog spoedig hun antwoord in te zenden. Adres Ds. T. J. Hagen te Nieuwe-Pekela.

Tot voorkoming van misverstand het volgende.

Bij den penningmeester zijn reeds gaven van oud-hospitanten ingekomen, en vermoedelijk zijn er nog heeren oud-studenten druk aan 't werk. Sommigen zijn geoeftende »klimmers» en loopen »voetje voor voetje», maar komen er wel, anderen zijn reeds op den top of vergevoerd, maar genieten zóó van hun uitzicht dat zij alle »lager wonenden» vergeeten.

Hoe moet dat nu?

Men houde appel nominaal.

Ieder zendt een »prentbriefkaart». Liefst aan den penningmeester Fonds 1920. Giro No. 13.212 en meldde achter op de strook, wat nog te wachten is, en of aan Ds. Hagen kennis moet worden gegeven.

Of men schrijve, beter nog, zende geld aan Ds. T. J. Hagen te N-Pekela.

Wanneer nu vóór 30 September deze »strangulatie» of te wel driehoeksmeting kon afloopen is het mogelijk juist aan te geven, op welke hoogte het fonds 1920 staat, kruip of loopt.

N.B. Indië werkt ook mede. Daarvoor kan het Kerkblad worden geraadpleegd.

Kerknieuws.

Gereformeerde Kerken.

BERGEPEN: Andel (N.Br.), E. J. van Voorst, te Nijlandorp. — IJlst, F. Heekman, te Gorredijk. — Delft, H. S. Bouma, te Leeuwarden en A. Hoeneveld, te Nijkerk. — Duesburg, J. B. Jansen, te Zevenhuizen (Z.H.). — Wolvenburg, J. van der Meulen, te Schoonoord. — Hardenberg, T. J. Petersen, te Anjum. — Idskenhuisen, A. D. C. Kok, te Warfum. — Breukelen, Prof. Dr. S. O. Los, te Voorburg. — Puttershoek, B. Meijer, te IJerske. — Bunschoten en Spakenburg (A.M.) de Bruin, te Nieuwendijk. — Oudega (W.), J. M. de Jong, te Duurswoude. — Uithuizen, B. A. Knoppers, te Almelo. — Furmerend, W. E. v. Duyn, te Bleiswijk. — Arnhem, R. E. van Arkel, te Soest.

AANGENOMEN: Metslawier-Niawier, E. Beukema, te Drachtster Compagnie. — Velsen, J. D. Boerkoel, cand. te Haarlem.

BEDANKT: Sleewijk, Kruidingen, Zuidwilde (Dr.) en Hollum (Ameland), J. D. Boerkoel, cand. te Haarlem. — Huisum, Dr. S. P. Dee, te Dwingelo. — Scheveningen, J. Waterink, te Zutphen. — Koudkerk, D. J. Couvée, te Ridderkerk. — Overschie, J. J. Berends, te Maasland.

Renkum. Zondag j.l. was voor de Kerk van Renkum c.a. een droeve dag. Na een verblijf in haar midden van 7 jaar, naar haar geachte en bemind herder en leeraar, Dr. G. v. d. Zanden in de middaggodsdiensttoefening met een boeiende en ernstige predication over Openb. 2: 25 afscheid van haar.

Een groote schare, ook van elders opgekomen, vulde het kerkgebouw. Na het einde der predication richtte Z.E.w. zich achtereenvolgens tot den Kerkeraad, den Consulent, Ds. J. H. Koers van Oosterbeek en de overige aanwezige predikanten, de Catechisanten, de Jongelings- en Jongedochters-vereening, de Chr. Onderwijzers en ten slotte tot de Gemeente. Daarna werd Z.E.w. toegesproken door een Br. Ouderling namens Kerkeraad en Gemeente, door den Consulent, mede namens de Classe, en den Ds. H. D. Drenth van Wolfheze. De Gemeente zong den scheidselenden Leeraar, dien zij noodig zijt heengaan, toe Ps. 121: 4 en Ps. 134: 13.

Nederlandsch Hervormde Kerk.

BERGEPEN: Schiphuizen, Joh. Steehouwer, te Broek op Langendijk. — Westbroek c.a., J. J. Timmer, te Montfoort. — Oisterwijk, A. Weeder, te Koog a/d Zaan. — Nijkerk (Geld.), C. B. Holland, te Kampen. — Dolkum, B. ter Haar Dm., te Oosterwolde (Fr.). — Haarlo en Waterhoek, H. J. Engeltjes, voorganger der Vrije Herv. te Kampen. — Minnertsgr., L. Moolhuizen, te Garjip. — Arnhem, J. G. R. Langhout, te Mijdricht. — Kimsward, A. N. Pijnacker Hordijk, te Oudeberkoop. — Hedel, W. J. Kolkert, te Loon op Zand.

AANGENOMEN: Oosterzee en Echten, F. A. Visser, te Hoorn op Texel. — Charlois (Je pred. plaats), H. E. Beernink, te Elkerzee. — Nieuwe Pekela, B. Koers, cand. te Apeldoorn. — Heemstede, F. W. A. Korf Jr., te Dedemsvaart. — Bredrecht, D. Bins Jr., te Zalt-Bommel. — Assen, G. van Duyl, te Heerenvaart.

BEDANKT: Kockengen, J. J. van de Pol, te Ooltgeest. — Oostkapelle, J. J. van der Grint, te Maasvluis. — Hasselt (2e pred. plaats), J. Goolinga, te Utrecht. — Rottum en Stitsward, B. Koers, cand. te Apeldoorn. — Balk, Dr. M. Woudstra, te Utrecht. — Nieuwe Tonge, P. Zandt, te Delft.